

Полях Анатолій Михайлович, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОНТРАБАНДУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Розслідування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів передбачає проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, організаційних та оперативно-розшукових заходів. Визначення такого комплексу залежить від слідчої ситуації та обраного напрямку розслідування. Існує ситуаційна залежність проведення слідчих (розшукових) дій та інших заходів.

Вченими-криміналістами розроблено та пропонується відповідний перелік слідчих (розшукових) дій відносно початкового етапу розслідування злочинів про контрабанду наркотичних засобів.

Зокрема, розглянемо перелік слідчих (розшукових) дій та інших заходів які притаманні двом типовим слідчим ситуаціям, а саме: 1) факт контрабанди наркотичних засобів виявлено, підозрюваного затримано з речовими доказами під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) факт контрабанди наркотичних засобів виявлено, але конкретна особа, яка вчинила злочин, не встановлена.

У першій ситуації характерне проведення таких невідкладних слідчих дій: а) затримання підозрюваного та його обшук; б) огляд місця затримання з метою з'ясування обстановки події; в) огляд вилучених наркотиків, пристроїв для їх вживання, одягу підозрюваного та ін.; огляд упакування наркотичних засобів або психотропних речовин для виявлення на ньому слідів рук; г) огляд речей, що стосуються злочину; ґ) медичне освідчування особи на предмет встановлення слідів ін'єкцій та інших зовнішніх ознак уживання ним наркотиків; д) призначення судових експертиз (експертизи наркотичних засобів, хіміко-фармацевтичної, судово-медичної, наркологічної, психіатричної, криміналістичної та ін.); е) обшук за місцем проживання підозрюваного, місцем роботи, у гаражах, на дачах, у друзів і в інших місцях з метою вилучення наркотичних засобів, психотропних речовин та інших предметів зі слідами злочину; є) допит підозрюваного із з'ясуванням анкетних даних, способу життя, зв'язків, обставин вчинення злочину тощо; ж) допити свідків, у тому числі родичів, знайомих, сусідів підозрюваного.

У другій ситуації алгоритм слідчих (розшукових) дій слідчого може виглядати таким чином: а) огляд місця події; б) допит свідків-очевидців, а у випадках, коли немає таких, дії мають бути спрямовані на їх виявлення; в) застосування службово-розшукової собаки; ґ) перевірка результатів оглядів та допитів за криміналістичними обліками; г) вивчення матеріалів архівних кримінальних проваджень (розкритих та нерозкритих) цієї категорії шляхом порівняльного аналізу способів учинення таких злочинів; є) призначення за результатами огляду судових експертиз; ж) вивчення відомостей, повідомлень, довідок про подібні злочини; з) постановка завдання про встановлення особи, що вчинила злочин, оперативним шляхом та ін. [1].

При розслідуванні контрабанди наркотичних засобів суттєву роль відіграє огляд з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів (ст. 237 КПК України).

У криміналістичній літературі справедливо зазначається, що огляд місця події при розслідуванні контрабанди має свої особливості, які обумовлені низкою обставин: 1) предметом злочину. Від виду предмета контрабанди, виявленого у підозрюваній особі, залежить і визначення тактики проведення слідчих дій; 2) способом переміщення контрабандного товару через митний кордон; 3) специфікою транспортного засобу, за допомогою якого переміщується контрабандний товар (залізничний транспорт, автомобільний, повітряний, водний) [2].

Огляд місця події є первинною і невідкладною слідчою дією. Невідкладність огляду місця події пояснюється необхідністю оперативного отримання інформації з метою організації розшуку злочинця, а також проведення інших слідчих дій, спрямованих на розкриття злочину [3].

Також у системі слідчих дій при розслідуванні контрабанди наркотичних засобів суттєвим є проведення такого різновиду слідчого огляду, як освідчування. Освідчування – це невідкладна слідча (розшукова) дія, оскільки зволання з її проведенням може призвести до втрати доказової інформації внаслідок дій особи, яка підлягає освідчуванню, спрямованих на знищення слідів злочину, а іноді й особливих прикмет [4].

Специфічність даного виду слідчого огляду передбачає особливу процедуру його проведення. Зокрема, якщо необхідно провести судово-медичне освідчування підозрюваного, свідка чи потерпілого, то воно здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря. (ст. 241 КПК України).

При розслідуванні контрабанди наркотичних засобів важливе місце посідає така слідча дія, як допит (ст. 224 КПК України). Допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть в ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі [5]. По даній категорії справ доцільно

виокремлювати особливості проведення й тактики таких видів допиту, як допит підозрюваного та допит свідків.

З криміналістичної точки зору можливо виокремити такі види допиту підозрюваного: допит перевізника наркотичного засобу, допит особи, яка надавала допомогу у переміщенні наркотичних засобів через митний кордон, допит організатора наркобізнесу тощо. Така диференціація передбачає визначення предмету допиту цих осіб.

Види допиту свідків також необхідно виокремити, як допит особи, у присутності якої відбулося затримання контрабандиста, допит співробітників транспортних підприємств, послугами яких користувався контрабандист, допит співробітників прикордонної служби або митниці, допит членів родини, колег по роботі, знайомих контрабандиста.

Для кваліфікованого розслідування злочинів, пов'язаних із контрабандою наркотичних засобів в особливому порядку необхідно призначення та проведення комплексу судових експертиз, а саме: експертиза наркотичних засобів; хіміко-фармацевтична; криміналістична; судово-медична; наркологічна та судово-психіатрична експертизи. Звичайно, що такий комплекс є достатньо орієнтовним і можуть бути призначені й інші експертизи.

При цьому, слід завжди пам'ятати, що збирання доказів у ході кримінального провадження повинно відповідати певним умовам, які можуть гарантувати їх доброякісність і можливість подальшого використання. В першу чергу, це дотримання вимог процесуальної форми: використання лише тих способів і засобів збирання доказів, які передбачені законом; збирання доказів лише уповноваженими на це особами; об'єктивність та неупередженість у їх збиранні.[6].

Дії із збирання доказів мають бути послідовними та своєчасними, оскільки деякі з таких доказів з плином часу можуть бути втрачені безповоротно, до того ж це стосується як ідеальних слідів, так і матеріальних утворень.

Список використаних джерел

1. Настільна книга слідчого : [наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. – 2-ге вид. переробл. і доп. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – С. 489–490.
2. Руководство для следователей / [Баев О.Я., Ваксян А.З., Ваксян А.А. и др.]; под ред. Н.А. Селиванова, В.А. Снеткова. – М. : ИНФРА-М, 1997. – С. 544.
3. Криміналістика: підручник / [Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – С. 218.
4. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження): монографія / [Баулін Ю.В., Борисов В.І., Батиргарєєва В.С. та ін.]; за заг. ред. Ю.В. Бауліна, В.І.Борисова. – Х. : Вид-во Кроссрод, 2008. – С. 339.
5. Криміналістика : підручник / [Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : Концерн Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – С. 256.
6. Макаренко Н.К. Криміналістичне забезпечення доказування у справах про контрабанду наркотичних засобів на стадіях досудового провадження : монографія / Н.К.Макаренко. – Х. : ТОВ «Оберіг», 2011. – 152 с.